

УДК 130.32+172.12+321.01

ХЛЄБНІКОВА А.А.

аспірант кафедри менеджменту організацій
та управління проектами,
Запорізька державна інженерна академія
(Україна, Запоріжжя) hleb-alka@yandex.ru

СОЦІАЛЬНА МЕРЕЖА ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ ГЛОБАЛЬНОГО ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНОГО СУСПІЛЬСТВА

Подано аналіз концептуалізації соціальної мережі, яка сприяє розвитку соціального капіталу і є фундаментальною складовою глобального інформаційно-комунікативного суспільства. Виявлено аксіологічний статус соціальних мереж у глобальному інформаційно-комунікативному суспільстві та з'ясовано сутність і види соціального капіталу, що слугує джерелом розвитку мережі і нерозривно пов'язаний з її функціонуванням. Обгрунтовано напрями оптимізації соціальної мережі в умовах глобальної трансформації сучасного світу.

Ключові слова: соціальна мережа, інформаційне суспільство, соціальний капітал, аксіологічний статус соціальної мережі, глобальне інформаційно-комунікативне суспільство

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями

Актуальність теми дослідження проявляється в тому, що перманентна трансформація соціокультурної реальності потребує усвідомлення сучасної комунікативної ситуації і вироблення відповідних стратегій і тактик управління комунікативними процесами, здатності індивіда і суспільства сприймати і конструювати комунікативні інновації. Проникнення комунікації в усі сфери життєдіяльності суспільства, виникнення і розвиток якісно нового типу комунікативних структур потребують глибокого переосмислення комунікативної природи соціальної реальності, що актуалізує проблему мережевої комунікації у сучасному науковому пізнанні. Проблема дослідження ролі і місця соціальних мереж у комунікативному просторі сучасного суспільства зумовлена тим, що соціальні мережі перетворилися у своєрідний глобальний координаційний центр, здатний компенсувати не тільки нормативний вакуум, але й регулювати комунікативні процеси у соціальних системах. У другій половині 1990-х рр. минулого століття відбувся вибухоподібний розвиток мережі Інтернет і комунікаційних технологій. Вже в кінці ХХ ст. в Інтернеті нараховувалося більше 300 млн. постійно підключених до нього серверів, а «бум соціальних мереж» потряс своєю інформаційною силою все людство. В результаті цих процесів складний процес зміни комунікаційних стандартів став сприйматися

як занурення країни у простір мозаїчної, хаотично орієнтованої культури, у зв'язку з чим загострилося питання ціннісних орієнтирів особистості в соціальних мережах.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Проблемна ситуація

Науковою проблемою дослідження виступає соціальний феномен соціальних мереж як засобів конструювання комунікативного простору сучасного суспільства, яка стала представляти головний концепт інформаційного суспільства, в основі якого саморозвиток і самореалізація особистості. Мережеве суспільство - це суспільство, у якому значна частина інформаційних взаємодій відбувається за допомогою електронних мереж. В сучасних умовах, зумовлених інтенсивним розвитком інформаційних технологій і процесами глобалізації, формується *мережева інформація*, що компенсує щільність і багатоманітність інформації. Соціальні мережі характеризуються періодичністю, інформаційно-аналітичною і фінансовою доступністю, глобальністю, демократичністю, наявністю зворотного зв'язку, що й сприяє розгортанню їх конструктивного соціального потенціалу в сучасному комунікативному просторі. *Види соціальних мереж визначаються геометричною конфігурацією акторів і зв'язками між ними, спрямованістю інформації, інтерактивністю, відкритістю, що створює умови для накопичення і реалізації соціального капіталу як культури довіри до людей та інститутів, соціальної солідарності. Основними характеристиками соціальної мережі є мультифункціональність і соціабельність, що сприяють підвищенню ефективності мережевої комунікації за рахунок формування інформаційної компетентності та інформаційної культури особистості.* В той же час слід наголосити на аксіологічному статусі соціальних мереж, які виступають механізмом конструювання сучасного комунікативного простору, накопичення і реалізації соціомережевого соціального капіталу і дифузії інновацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор

Всебічний аналіз соціальних мереж, мережевої комунікації як феноменів сучасної соціальної реальності, визначення їх конструктивного потенціалу потребує міждисциплінарного підходу – соціальної філософії, комунікології, соціології комунікації, когнітивістики і віртуалістики. Особливе значення для нашого дослідження мають праці К.Шеннона, Н.Вінера, Л.Вітгенштейна, К.-О.Апеля, М.Бубера, Е.Левінаса, М.Кастельса. Ю.Габермаса, Н.Лумана. Соціальна реальність активно конструюється людиною та її діяльністю, що несе з собою індивідуальну цінність та індивідуальний смисл. У цьому аспекті слід відмітити роботу П.Бергера і Т.Лукмана «Соціальне конструювання реальності». Аналіз соціальних мереж оформився як ключова техніка соціальних досліджень Дж.Морено. Саме поняття «соціальної мережі» вперше виникає в класичній соціальній

філософії модерніті в роботах Г.Зіммеля; мережева архітектура соціального простору розглядалася в роботах П.Бурдьє. Аналітики інформаційного суспільства (Д. Белл, З. Бжезинський, Ж. Бодрійяр, П. Дракер, Е. Тоффлер, М. Кастельс, Ф. Уебстер, У. Еко та ін.) наголосили на змінах в базових соціальних інститутах під впливом нових інформаційних технологій. Важливе місце в таких дослідженнях займає осмислення аксіологічних аспектів трансформації сучасної культури під впливом нових видів соціальної комунікації. Екранна культура має такі характерні риси: безпосереднє підключення до світу чуттєвих сприйняття суб'єкта; багаторазове збільшення дистанційності і оперативної взаємодії між людьми та між людиною і машиною; багатосемантичність інформації, яка набуває деяких ознак міфу, не втрачаючи при цьому своєї адекватності та об'єктивності; виразність засобів і форм, завдяки яким телебачення та Інтернет, як раніше кіно, збільшують свій вплив на масову свідомість людства.

Сучасне дослідження соціальних мереж пов'язане з аналізом інформаційної безпеки в соціальних мережах, специфіки їх функціонування, зумовлених геометричною конфігурацією соціальної мережі та їх інформаційною спрямованістю. У роботах Д.Коулмана, Р.Пантема Ф.Фукуями проблема соціального капіталу розглядається як особливий ресурс соціальних мереж, що впливає на динамічність і широту мережі і одночасно впливає на формування цього капіталу. Аналіз вказаних робіт свідчить, що до сих пір недостатньо розкрита проблема ролі соціальної мережі в конструюванні комунікативного простору сучасного суспільства, так як мережа розглядалася тільки як засіб комунікації, а не як умова формування соціального капіталу суспільства. Поняття «інформаційне суспільство» було введено в науковий обіг на початку 1960-х років майже одночасно в США і Японії Ф. Махлупом і Т. Умесао. У 1970-ті та 1980-ті роки найбільший внесок у розвиток даної концепції зробили М. Порат, Й. Масуда, Т. Стоуньєр, Р. Катц і деякі інші вчені. Розглядаючи виникнення і розвиток теорії інформаційного суспільства, не можна не зазначити, що ця концепція отримала найбільше визнання саме в 1970-1980 рр., у період, що характеризувався швидким поширенням технологічних досягнень і значних успіхів країн, що засвоювали нову інформацію та знання. Інформаційно-комунікативне суспільство визначається як ступінь в розвитку сучасної цивілізації, що характеризується збільшенням ролі інформації і знань в житті суспільства, зростанням долі інформаційних продуктів і послуг у валовому внутрішньому продукті, створенням глобального інформаційного простору, який забезпечує ефективну інформаційну взаємодію людей, їх доступ до світових інформаційних ресурсів і задоволення їхніх соціальних і особистісних потреб в інформаційних продуктах і послугах. Інформаційно-комунікативне суспільство базується на інформаційних технологіях, «інтелектуальних» комп'ютерах, автоматизації та роботизації всіх сфер і галузей економіки та управління, єдиній найновішій інтегрованій системі

Хлебнікова А.А., 2014

зв'язку. Це забезпечує кожній особі доступ до будь-якої інформації та комунікації.

Головна мета наукового дослідження - сформулювати теоретичні підстави соціальної мережі як концепту інформаційно-комунікативного суспільства, в основі якого саморозвиток і самореалізація особистості.

Дана мета реалізується в наступних задачах:

- обґрунтувати концептуалізацію соціальної мережі, яка сприяє розвитку соціального капіталу, що є фундаментальною складовою інформаційно-комунікативного суспільства;

- виявити аксіологічний статус соціальних мереж у сучасному інформаційно-комунікативному суспільстві;

- здійснити аналіз соціального капіталу, що слугує джерелом розвитку мережі і нерозривно пов'язаний з її функціонуванням;

- обґрунтувати напрями оптимізації соціальної мережі, в основі якої саморозвиток і самореалізація особистості.

Обговорення проблеми

Соціальна мережа як концепт інформаційно-комунікативного суспільства представляє собою симбіоз соціальної і технічної реальності, що утворює багатоманітні комунікативні конфігурації (просторово-часові, суб'єкт-суб'єктні, суб'єкт-об'єктні), які компенсують високу інформаційну щільність сучасного суспільства і здійснюють всі види соціальної комунікації (масової, міжособистісної, групової) на всіх технологічних рівнях: вербальному, мовленнєвому, аудіо-візуальному. Соціальні мережі характеризуються нескінченним числом незалежних центрів акумуляції і розповсюдження інформації, що визначає її глобальність, демократичність, але й безконтрольність. Ці характеристики визначають нові смислові конструкти в організації комунікативного простору, в контексті якого соціальний капітал слугує джерелом мережі і нерозривно пов'язаний з її функціонуванням. Феномен довіри являється основою соціабельності і дає можливість суб'єкту підтримувати певне число контактів. У результаті ефективного функціонування мережі створюється соціомережевий соціальний капітал, який сприяє соціалізації користувача і задоволенню професійних, ділових, комерційних та інших потреб, що підвищує рівень інформаційної культури та ефективності мережевої комунікації.

Соціальна мережа як концепт інформаційно-комунікативного суспільства сприяє розвитку соціального капіталу, що є фундаментальною складовою демократичного суспільства та ринкової економіки. За визначенням Ф.Фукуями, соціальний капітал – набір неформальних цінностей та норм, які є спільними для певної соціальної групи і створюють можливості для співпраці. Соціальний капітал набуває свого наповнення і цінності лише коли стає суспільним надбанням і використовується широким колом індивідумів, тобто є характеристикою суспільства або його великих

груп, а не характеристикою індивідуумів. Соціальний капітал слугує джерелом розвитку мережі і безпосередньо пов'язаний з її функціонуванням.

Аксіологічний статус соціальних мереж у сучасному інформаційно-комунікативному суспільстві зумовлений тим, що соціальні мережі виступають як компенсаційний механізм, що формується в умовах неефективності держави та інших соціальних інститутів, а з іншої сторони, - представляє собою універсальний соціальний механізм, який здійснює свої функції в умовах відносної соціальної та групової солідарності і доповнює у цій якості інші інститути. Ціннісний аспект мережевої комунікації проявляється у тому, що мережі сприяють дифузії інновацій, які охоплюють освітню, науково-інноваційну, політичну та економічну сфери сучасного суспільства, та сприяють конструюванню комунікаційного простору. Мережеві комунікації сьогодні представляють не просто теоретичний проект, а емпіричну реальність, що включає: електронну пошту, чати, служби повідомлень, форуми, блоги, мережеві спільноти, що є маніфестацією динаміки електронного обміну інформацією, яка неухильно розгортається в інформаційно-комунікативному просторі.

Взаємодія суб'єктів мережевої комунікації відображає нову якість інформаційних суб'єкт-об'єктних відносин, що зумовлено специфічними функціями соціальних мереж. Онлайніві соціальні мережі, які, крім виконання функцій підтримки спілкування, обміну думками і отримання інформації, стають об'єктами і засобами інформаційного управління та ареною інформаційного протистояння. До мережевих засобів масової інформації слід віднести частину ресурсів платформи WWW (World "Wide Web, Всесвітня павутина, Веб), що складають зміст та інтелектуальну складову (контент) Інтернету. *Мережа – це не тільки засіб передачі інформації, але й можливість її обробки, яка виступає універсальним засобом структурування соціального простору, суть якого у тому, щоб сприяти створенню гнучкої та одночасної взаємодії великої кількості вузлів, функції яких виконують індивіди, що є соціальними акторами.* Відповідно соціальна мережа є системою, що пов'язує між собою канали зв'язків акторів.

Найбільш важливою характеристикою мережевої комунікації є отримання і створення соціального капіталу через посередництво функціонування соціальної мережі. Соціальний капітал визначає форми мережевої комунікації, тобто потреби, цілі і мотиви учасників комунікації, а властивості причетності до соціальної мережі розкривають динаміку інформаційних потоків і потенційну безкінечність росту системи, її емерджентність, що посилює даний ефект. *Соціальний капітал слугує джерелом розвитку мережі і нерозривно пов'язаний з її функціонуванням, тобто може проявляти себе у якості особливого виду реальних і потенційних ресурсів. Форми мережевої комунікації залежать від геометричної конфігурації соціальних акторів, від міри реалізації і накопичення соціального капіталу, від інформаційної змістовності.*

Соціальна мережа, що володіє конструктивним потенціалом у динаміці інформаційних потоків, безумовно має аксіологічний статус в сучасному суспільстві. Основна цінність соціальної мережі у тому, що в сучасних умовах вона є не просто засобом комунікації, а механізмом конструювання комунікативного простору сучасного суспільства. Ціннісним аспектом у даному випадку є вільна горизонтальна комунікація і самоорганізація мережі, що визначає її ентропійність. Всі учасники мережевої спільноти визнають, перш за все, свободу слова не обмежену статусними межами і цінують право вільно формувати організаційні структури для досягнення ефективної взаємодії і генерації ідей. Тому аксіологічний статус соціальної мережі у сучасному інформаційно-комунікативному суспільстві проявляється у даному аспекті як засіб накопичення інформації та реалізації особистого і соціального капіталу.

Сучасний світ у всій своїй багатоманітності єдиний, і його частини взаємопов'язані. Глобалізація процес інтеграції держав і народів у різних сферах діяльності. Основні причини глобалізації: перехід від індустріального суспільства до інформаційного, до високих технологій; перехід від централізації економіки до децентралізації; від національної економіки до світової; використання нових комунікаційних технологій; Інтернету; супутникового телебачення. Глобалізація - це процес, в ході протікання якого зростає взаємовплив і взаємозв'язок народів і держав. Світ єдиний і багатоманітний: чим сильніше тенденція до єдності, тим яскравіше проявляється багатоманітність культур, образів життя, соціальних цінностей. У сучасну епоху людство набуває єдності не тільки антропологічної як біологічний вид, але і як соціальної – об'єднуючись у цілісну всесвітню соціальну систему, і культурної – постільки у процесі взаємообміну досягненнями різних культур створюється єдина загальнолюдська культура.

Основні фактори єдності сучасного людства та їх наслідки: 1) зміна засобів масової комунікації – в єдиний інформаційний потік поєдналися практично всі регіони планети; 2) зміна транспорту – швидкість переміщення з однієї частини світу в іншій: світ став доступний для пересування; 3) характер сучасної техніки – реальна загроза знищення всього людства; 4) економіка – виробництво, ринки стали дійсно світовими, виробничі сили перетворилися в основу єдності сучасного людства; 5) глобальні проблеми – їх вирішення можливе тільки загальними зусиллями всієї світової спільноти. У цих умовах особливо потребує розвиток комунікаційної діяльності органів державної влади, які втягнуті у глобалізаційний процес. В умовах глобалізації на перший план висувуються не проблеми технізації суспільства, а проблеми його інтелектуалізації, створення і упровадження нових технологій, що базуються на ефективному використанні головного стратегічного ресурсу суспільства – знання, що свідчить про набуття людським суспільством нової якості і створення інфосфери – інформаційної культури, що включає: 1) матеріальну складову (інфокомунікації): глобальні

мережі добування, передачі, оброблення і збереження інформації; 2) гуманістичний світогляд людей: світогляд людей, менталітет, психологія, «шкала цінностей. М.Кастельс визначив глобалізацію як «нову капіталістичну економіку», визнавши у якості основних її характеристик наступні константи: інформація, знання та інформаційні технології слугують головними джерелами зростання продуктивності і конкурентоспроможності, ця нова економіка організується переважно через мережеву структуру менеджменту, виробництва і розподілу, а не окремих фірм, як раніше, тому вона являється глобальною. В глобальному інформаційно-комунікативному просторі світ і суспільство розгортаються через призму комунікації, що потребує адекватного аналізу даного феномена. Це вже привело до виникнення нового явища у світовому розвитку, що отримало назву «глобальна революція у спілкуванні». Саме тому напрями оптимізації комунікативного менеджменту в епоху глобалізації викликані детермінантами культурної сфери, що сприяє тому, в її основі – спілкування як головний феномен ХХ століття, в який втягнуті всі народи і цивілізації.

Список використаних джерел

1. Бетева Н.В. Управление информационным пространством в XXI в. / Н.В.Бетева // Вопросы теории и практики. Тамбов: Грамота, 2014. № 12 (50): в 3-х ч. Ч.1. С.31-33.
2. Блюмин А.М., Феоктистов Н.А. Мировые информационные ресурсы: Учебное пособие / А.М.Блюмин, Н.А.Феоктистов.- 3-изд., перераб. и доп. М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков», 2015.- 384с.
3. Носова С.С. Поколение «Y» в контексте современного информационно-коммуникационного общества / С.С.Носова // Вопросы теории и практики. Тамбов: Грамота, 2014. № 2(81). - С.126-128.
4. Ополев П.В. Особенности бытия сложного социума / П.В.Ополев // Вопросы теории и практики. Тамбов: Грамота, 2014. № 6 (44): в 2-х ч. Ч. I. - С. 146-149.
5. Осипов Г.В., Лисичкин В.А., Вирин М.М. Становление информационного общества в России и за рубежом: учеб. пособие / Г.В.Осипов, В.А.Лисичкин, М.М.Вирин; под общ. ред. В.А.Садовничего. М.: Норма: ИНФРА-М.: 2014.- 304 с.

REFERENCES

1. Beteva, N.V.. Control informacionnym prostranstvom in the 21st ./ N.V. Beteva//Questions of theory and practice. Tambov: Gramota, 2014. No. 12 (50): in 3-ch. ch. I. S. 31-33.
2. Blûmin, A. M., Feoktistov, N.A. Mirovye informacionnye resources: Učebnoe book/A. M. Blûmin, N. A. Feoktistov.- 3rd. ed., pererab. s dop. . M.: Izdatel'sko-torgovaâ korporaciâ «Daškov s k ", 2015. 384 s.
3. Nosova, S.S. Pokolenie "Y" in context sovremennogo information-kommunikacionnogo society/ S.S.Nosova //Questions of theory and practice. Tambov: Gramota, , 2014. No 2 (81). S. 126-128.
4. Opolev, P.V. Osobennosti bytiâ složnogo sociuma /P. Opolev // Questions of theory and practice. Tambov: Gramota,, 2014. No. 6 (44): in 2 h. h. I. S. 146-149.
5. Osipov, G.V., Lisičkin, V. A., Virin M.M.Stanovlenie informacionnogo society in Russia and for rubežom: učeb. Book/G. V. Osipov, V. A. Lisičkin, M. M. Virin; pod obš. Ed. V. A. Sadovničego M.: Norm: INFRA-M, 2014. 304 s.

ХЛЕБНИКОВА А.А., аспирант кафедры менеджмента организаций и управления проектами, Запорожская государственная инженерная академия,
(Украина, Запорожье) hleab-alka@yandex.ru

СОЦИАЛЬНАЯ СЕТЬ КАК СПОСОБ РАЗВИТИЯ СОЦИАЛЬНОГО КАПИТАЛА В УСЛОВИЯХ ФОРМИРОВАНИЯ ГЛОБАЛЬНОГО ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАТИВНОГО ОБЩЕСТВА: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ИЗМЕРЕНИЯ

*Представлен анализ концептуализации социальной сети, которая способствует развитию социального капитала, который есть фундаментальной составляющей глобального информационно-коммуникативного общества. Выявлен аксиологический статус социальных сетей в глобальном информационно-коммуникативном обществе и определены сущность и виды социального капитала, который служит источником развития сетей и неразрывно связан с ее функционированием. Обоснованы направления оптимизации социальной сети в условиях глобальной трансформации современного мира. **Ключевые слова:** социальная сеть, информационное общество, социальный капитал, аксиологический статус социальной сети, глобальное информационно-коммуникативное общество*

HLYEBNIKOVA A. A. - Postgraduate Department of Management of Organizations and project management Zaporozhye State Engineering Academy
(Zaporozhye, Ukraine) hleab-alka@yandex.ru

SOCIAL NETWORK AS A MEANS OF DEVELOPING SOCIAL CAPITAL IN THE FORMATION OF THE GLOBAL INFORMATION AND COMMUNICATION SOCIETY
Presents an analysis of the conceptualization of the social network, which promotes the development of social capital, which is a fundamental component of the global information and communication society. Identified the axiological status of social networks in the global information and communication couplet and clarified the nature and types of social capital that serves as a source of network development and is closely associated with its operation. Ogruntovannoj directions of optimization of social networks in the global transformation of the modern world. It is noted that the types of social networks are determined by the geometric configuration of actors and relationships between them, the direction information, interactivity, openness that creates the conditions for accumulation and realization of social capital as culture of trust in people and institutions of social solidarity.

Keywords: social networking, information society, social capital, axiological status of a social network, global information and communication society